

DANIELA JUGO-SUPERINA
OŠ FRAN FRANKOVIĆ, RIJEKA
E-mail: danjugsup@gmail.com

NERA MALBAŠA KOVAČIĆ
OŠ DRAGO GERVAIS, BREŠCA, JURDANI
E-mail: nera.malbasa1@gmail.com

Stručni rad
94(497.5Rijeka)“19“(091)
81`373.21(497.5Rijeka)“19“

Riječke mijene: imena riječkih trgova, ulica, gatova i škola u 20. stoljeću

Ovaj rad govori o kulturi sjećanja i promjenama u gradskoj toponimiji riječkih trgova, ulica, gatova i škola. Gradska toponimija važan je dio identiteta grada, ali je i odraz političkih, društvenih i kulturnih prilika. Proučavanjem i tumačenjem promjena koje su se događale u nazivima trgova, ulica, gatova, škola i drugih važnih ustanova s dolaskom svake nove vlasti odnosno političkog vodstva možemo pratiti kako se nastojala modificirati kolektivna memorija. Jedan od mogućih primjera je poučavanje zavičajne povijesti na temu gradske toponimije Rijeke tijekom 20. stoljeća sa središnjim motivima gradnje i razgradnje kulture sjećanja.

Ključne riječi: kultura sjećanja, gradska toponimija, zavičajna povijest, grad Rijeka.

Uvod

Rijeka je dobar dio 20. stoljeća smatrana „gradom bez identiteta“. Posljednjih četrdesetak godina Rijeka gradi svoj image, pojavnost i prepoznatljivost na nekoliko postulata: multikulturalnost, tolerancija, poduzetništvo, osviješteno građanstvo. Dvije tisućljetna povijest grada uobičajeno je povijest napredovanja i nazadovanja, promjene gospodara/vlasti, gradnji i razaranja. No, riječko 20. stoljeće kao da je komprimiralo tijek vremena i posjelo Rijeku na mahiniti vrtuljak zbivanja. Ratovi, sukobi, obrati, izmjene zastava, lučka i industrijska sila, zatim kosturi tvornica i poluprazni gatovi. Suvremenost daje naslutiti bolja vremena koja obećavaju sposobnost i inventivnost riječkih poduzetnika te kulturni zamah grada.

Početak postojanja Rijeke uobičajeno se smješta u 1. stoljeće kad je zasigurno postojalo rimsko utvrđeno naselje *Tarsatica* s vojarnom (Principij), termama i grobljem. No stoljećima prije na brojnim uzvisinama na području današnje Rijeke i u njezinoj bližjoj okolici postojale su ilirske gradine. Seoba naroda donijela je arheološki potvrđena razaranja. Slijede stoljeća šutnje povijesnih izvora. Tek od 13. stoljeća

na povijesnu pozornicu vraća se *Flumen Sanctii Viti*, tada kao dio feudalnog posjeda akvilejskog patrijarha. Tijekom stoljeća mijenjaju se gospodari: grofovi Devinski, obitelj Walsee, Krčki knezovi na Trsatu, konačno i Habsburzi, koji će biti vrhovni gospodari Rijeke od sredine 15. stoljeća pa sve do 1918. Prijeloman događaj bilo je proglašenje Rijeke slobodnom lukom 1719. Od tada pa sve do danas traje oblikovanje i izgradnja riječke luke kao temelja razvoja grada na svim područjima. U 18. stoljeću, formiranjem Ugarskog primorja, počinje i veza Rijeke s Ugarskom. Francuska epizoda s početka 19. stoljeća donijela je riječkom nasljeđu dva istaknuta imena: junakinju Karolinu Belinić (Karolinu Riječku) i maršala Lavala Nugenta. A posljednja tri desetljeća 19. stoljeća nazivaju se i riječkim „zlatnim dobom“, kada je, pod mađarskom vlašću, izgrađen dobar dio današnje luke, kad su nicali tvornički dimnjaci kao gljive poslije kiše, a željezničke pruge u rekordnom roku povezale Rijeku s Europom.

U 20. stoljeću Rijeka je najprije svjedočila raspadu Austro – Ugarske Monarhije (1918.), zatim je proživjela okupaciju snaga Antante (1918.-1919.), D’Annunzijevu „avanturu“ (1919.-1920.), zlosretnu Slobodnu Državu Rijeku (1920.-1924.), odvajanje od Sušaka i pripadnost Mussolinijevoj Italiji (1924.-1943.) i njemačku okupaciju (1943.-1945.). Sjedinjenje Rijeke i Sušaka odlukom Mirovne konferencije u Parizu 1947. započinje novu eru riječke povijesti – nagli gospodarski uspon, velike promjene u nacionalnom sastavu stanovnika pod kapom nove jugoslavenske države. Domovinski rat i samostalna hrvatska država zatvaraju (ili otvaraju) krug riječke povijesti 20. stoljeća.

Dolaskom svake nove vlasti političko vodstvo brzim i ponekad nasilnim promjenama nastoji brisati nedavnu prošlost, ljude i događaje. Svaka nova politička tvorevina postavljala se kao začetnik „prave“ Rijeke, objašnjavajući Riječanima tko su oni zapravo. Jedan od prvih poteza uvijek je bila promjena imena ulica, trgova, gatova, škola, tvornica i ustanova.

Imena dotadašnjih nacionalnih junaka, okrunjenih glava, istaknutih osoba iz različitih područja djelovanja jednostavnom zamjenom ploče na pročelju trebala su biti izbrisana iz kolektivne memorije. Novi junaci i prvaci, najčešće druge nacionalnosti, a svakako podobni u novom političkom sustavu, daju imena dijelovima grada i ustanovama. Tako su njihova imena postala akteri kulture sjećanja, skupa s izborom geografskih naziva, zanimanja, vojnih jedinica i sl.

Do sredine 18. stoljeća gradsko područje Rijeke bilo je svedeno na današnji Stari grad. Nakon velikog potresa 1750. grad se počinje širiti izvan gradskih zidina. Iz tog je vremena zabilježeno svega nekoliko imena ulica i trgova. Veliko širenje i urbanizaciju grad doživljava u drugoj polovici 19. stoljeća i zatim u drugoj polovici 20. stoljeća, kada dotad prigradska ruralna naselja postaju novi gradski kvartovi (npr. Zamet, Drenova, Vežica). Na samom početku 20. stoljeća najvažnije riječke ulice, trgovi i gatovi nose mahom talijanska i mađarska imena koja se gotovo nisu mijenjala sve do kraja Drugog svjetskog rata. U godinama nakon Drugog svjetskog rata

jugoslavenske su vlasti promijenile preko 80% gradskih toponima¹. Ova promjena bila je popraćena sljedećim ključnim procesima:

- ujedinjenje Rijeke (Fiume) i Sušaka, brisanje granice na Rječini
- iseljavanje dotad većinskog talijanskog stanovništva
- masovno doseljavanje Hrvata, Bošnjaka i pripadnika drugih jugoslavenskih naroda
- ukidanje dvojezičnih (hrvatskih i talijanskih) natpisa 1953.²

Većina novih imena bila je povezana s NOB-om, brojna su bila i geografska imena iz nove države.

Sljedeća veća promjena u riječkoj gradskoj toponimiji zbila se devedesetih godina 20. stoljeća nakon stvaranja samostalne Hrvatske. No ova promjena ni izbliza nije bila tako temeljita i obuhvatna kao promjena sredinom stoljeća³. Zanimljivo je da su značajnim dijelovima središta Rijeke vraćena stara imena (npr. Fiumara, Kalvarija, Pomerio), velike ulice šireg središta dobile su imena srednjovjekovnih hrvatskih knezova i kraljeva, a samo su tri imena direktno povezana s Domovinskim ratom (Trg 111. brigade, Trg 128. brigade i Ulica Marina Jakominića). Čak 156 toponima povezanih s antifašističkom borbom u Drugom svjetskom ratu zadržano je i danas.

Tijekom 2019. u sklopu EPK 2020 u užem središtu Rijeke postavljene su, uz aktualne, ploče s povijesnim nazivima pojedinih ulica i trgova. Stalne su inicijative da se na popisu gradskih toponima nađu još neke osobe, zbijanja i skupine. Naročito se to odnosi na vrlo mali broj žena po kojima su nazvane ulice i trgovi. Posljednje imenovanje u Rijeci izvršeno je 2019. kad je Muzejski trg u blizini Guvernerove palače preimenovan u Trg Riccarda Zanelle.

Izborna tema – *Promjene imena riječkih ulica, trgova, gatova i škola u 20. stoljeću*

Uvijek iznova stojimo pred izazovom kako povijesni razvoj, kompleksne povijesne procese i općenito značaj pojedinih povijesnih tema prenijeti učenicima na način da im učenje bude korisno, izazovno i zanimljivo. Stoga predlažemo jednu izbornu temu u nastavi Povijesti u osmom razredu pod nazivom *Promjene imena riječkih ulica, trgova, gatova i škola u 20. stoljeću*. Cilj je pokazati jedan mogući način poučavanja zavičajne povijesti sa središnjim motivom gradnje i razgradnje kulture sjećanja. Nadamo se da prikaz ove nastavne teme neće zainteresirati samo riječke učitelje i nastavnike, jer sam model i pojedina rješenja mogu primijeniti kolegice i kolege iz ostalih gradova i mjesta.

1 Zlatko Moranjak, Feruccio Burburan, *Ulicama riječkim lutam*, (Rijeka: Institut za Fiumanologiju, i Exsto Rijeka, 2017), 20.

2 Massimo Superina, *Stradario di Fiume*, (Roma, Societa di Studi Fiumani: 2015), 5.

3 Moranjak, Burburan, *Ulicama riječkim lutam*, 23-25.

Izbornu temu bilo bi dobro raditi pri kraju nastavne godine (npr. u svibnju) kad su učenici već stekli znanja o cjelokupnim povijesnim zbivanjima i procesima u 20. stoljeću. Za temu na način kako će biti opisano treba izdvojiti četiri školska sata. Temeljni elementi teme prikazani su u sljedećoj tablici (Tablica 1):

Tablica 1: Tematski plan

TEMA: Promjene imena riječkih ulica, trgova, gatova i škola u 20. stoljeću	BROJ SATI: 4	VRIJEME: SVIBANJ
<p>PREDMETNI ISHODI:</p> <p>POV OŠ A.8.1. Učenik analizira međusobne odnose i dinamiku u pojedinim društvima tijekom 20. stoljeća</p> <p>POV OŠ D.8.1. Učenik analizira različita državna uređenja i politike sklapanja međudržavnih saveza u 20. i 21. stoljeću.</p> <p>POV OŠ D.8.2. Učenik analizira utjecaj ratova i revolucija na preobrazbu državnog uređenja u 20. i 21. stoljeću.</p>	<p>TEMATSKI ISHOD:</p> <p>Učenik analizira utjecaj promjena vlasti na politički i društveni život grada Rijeke na primjeru promjena gradskih toponima tijekom 20. stoljeća</p>	
<p>TEHNIČKI KONCEPTI:</p> <p>Vrijeme i prostor</p> <p>Uzroci i posljedice</p> <p>Kontinuitet i promjena</p> <p>Usporedba i sučeljavanje</p> <p>Rad s povijesnim izvorima</p>	<p>REDNI BROJ SATI/ NASTAVNE JEDINICE:</p> <p>1. Rijeka u 20. stoljeću – uvodni sat, priprema za terensku nastavu</p> <p>2. i 3. Riječke ulice, trgovi, gatovi i škole – terenska nastava</p> <p>4. Analiza rezultata terenskog rada, usustavljanje i vrednovanje</p>	
<p>ISHODI AKTIVNOSTI</p> <p>Učenik:</p> <ol style="list-style-type: none"> objašnjava pomoću lente vremena ključne činjenice o povijesnom razvoju Rijeke analizira pomoću učiteljevog izlaganja, rada s povijesnim izvorima te terenskog istraživanja ključna zbivanja u Rijeci u 20. stoljeću analizira pomoću mapa grada Rijeke te terenskog istraživanja promjene naziva ulica, trgova, gatova i škola u Rijeci u 20. stoljeću objašnjava utjecaj promjena vlasti i društvenih odnosa na toponimiju grada Rijeke argumentira vlastite zaključke o važnosti gradske toponimije u oblikovanju identiteta Riječana i Riječanki 		
<p>MEĐUPREDMETNA POVEZANOST:</p> <p>GEO OŠ B.8.2.</p> <p>Učenik određuje geografske koordinate zadatoga mjesta na geografskim kartama, služi se digitalnim kartama, snalazi se i kreće u prostoru s pomoću topografske karte, plana grada (naselja), kompasa i GNSS-a.</p> <hr/> <p>OŠ HJ A.8.1.</p> <p>Učenik govori i razgovara u skladu sa svrhom govorenja i sudjeluje u planiranoj raspravi.</p> <hr/> <p>Nakon osme godine učenja predmeta Informatika u domeni Informacije i digitalna tehnologija učenik:</p>	<p>OČEKIVANJA MEĐUPREDMETNIH TEMA:</p> <p>osr B.3.2. Razvija komunikacijske kompetencije i uvažavajuće odnose s drugima.</p> <p>osr B.3.4. Suradnički uči i radi u timu.</p> <p>pod B.3.2. Planira i upravlja aktivnostima.</p> <p>uku A.3.1. 1. Upravljanje informacijama</p> <p>Učenik samostalno traži nove informacije iz različitih izvora, transformira ih u novo znanje i uspješno primjenjuje pri rješavanju problema.</p> <p>uku A.3.4. 4. Kritičko mišljenje</p> <p>Učenik kritički promišlja i vrednuje ideje uz podršku učitelja.</p> <p>uku B.3.4. 4. Samovrednovanje/ samoprocjena</p> <p>Učenik samovrednuje proces učenja i svoje rezultate, procjenjuje ostvareni napredak te na temelju toga planira buduće učenje.</p>	

TEMA: Promjene imena riječkih ulica, trgova, gatova i škola u 20. stoljeću	BROJ SATI: 4	VRIJEME: SVIBANJ
<p>A. 8. 1. kritički procjenjuje točnost, učestalost, relevantnost i pouzdanost informacija i njihovih izvora (znati izvući najbolje iz bogate ponude informacijskih i obrazovnih portala, enciklopedija, knjižnica i obrazovnih računalnih programa)</p> <p>Nakon osme godine učenja predmeta Informatika u domeni Digitalna pismenost i komunikacija učenik:</p> <p>C. 8. 2. samostalno pronalazi informacije i programe, odabire prikladne izvore informacija te uređuje, stvara i objavljuje/dijeli digitalne sadržaje</p> <p style="text-align: center;">OŠ LK C.8.1.</p> <p>Učenik likovnim i vizualnim izražavanjem analizira utjecaj vizualnih komunikacija i prostornoga oblikovanja okoline na vlastiti život te daje prijedlog njezina mogućeg (pre)oblikovanja.</p>	<p>uku D.3.2. 2. Suradnja s drugima Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć.</p> <p>ikt C.3.2. Učenik samostalno i djelotvorno provodi jednostavno pretraživanje, a uz učiteljevu pomoć složeno pretraživanje informacija u digitalnome okruženju.</p> <p>ikt C.3.3. Učenik samostalno ili uz manju pomoć učitelja procjenjuje i odabire potrebne među pronađenim informacijama.</p>	
<p>NASTAVNE AKTIVNOSTI:</p> <ul style="list-style-type: none"> - izlaganje učitelja - rad s povijesnim mapama grada Rijeke - rad s povijesnim izvorima - terensko istraživanje - grupna izlaganja – rezultati terenskog istraživanja 	<p>OBLICI VREDNOVANJA:</p> <p>Vrednovanje za učenje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - digitalni kviz izrađen u programu MS Forms <p>Samovrednovanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - anketa izrađena u programu MS Forms 	

Prvi nastavni sat izvodi se u školi neposredno prije odlaska na terensku nastavu. Najava izborne teme može sadržavati razgovor o važnost imena kvartova, ulica i trgova, ali i ustanova poput škola, bolnica i sportskih objekata. Učitelj može navesti ime ulice u kojoj sam živi te ukratko reći značenje toponima. Zatim će učenici navesti imena svojih ulica te, ukoliko znaju, značenje toponima. Pretpostavka je da neki učenici neće znati po kome/čemu je njihova ulica nazvana, pogotovo u slučaju homonima. Svakako treba kratko ponoviti i značenje imena vlastite škole. Ovo je prilika i da se ukratko pojasni kako lokalna samouprava provodi imenovanja ili preimenovanja javnih prostora.

Slijedi pregled povijesti Rijeke s naglaskom na zbivanja u 20. stoljeću. Učitelj pomoću projekcija slika, ilustracija, mapa i lenti vremena pojašnjava učenicima ključna razdoblja riječke povijesti: promjene država/vlasti te širenje grada. Ističe važnost promjena različitih političkih i društvenih sustava tijekom 20. stoljeća (demokracija, fašizam, nacizam, socijalizam) te činjenicu da je svaka vlast mijenjala riječke gradske toponime kako bi uklonila ona imena koja joj nisu odgovarala i postavljala imena podobna vlastitoj politici, sustavu i svjetonazoru. Posebno valja obrazložiti povijest imenovanja škola u Rijeci. Presentaciju je dobro podijeliti s učenicima kako bi im koristila za pripremu za terensku nastavu.

U drugom dijelu sata učenici će raditi na slikovnim i pisanim izvorima. Rad je moguće provesti individualno, u paru ili grupama. Slikovni izvori su ploče s

nazivima ulica i trgova te pločice s kućnim brojevima nekad i danas te pojedini članci iz Pravilnika o načinu označavanja imena naselja, ulica i trgova te o obilježavanju zgrada brojevima⁴ (1990., izmjene i dopune 2011.). Izvori se mogu s učenicima podijeliti u digitalnom obliku ili u obliku radnih listića.⁵

Po završetku rada učenici će pročitati rješenja zadataka te će biti provedena kratka rasprava.

Slijedi podjela na četiri grupe za terenski rad, objašnjavanje tehničkih pojedinosti i pravila terenskog rada. Treba istaknuti sljedeće:

- paziti na promet, prelaziti cestu samo preko pješačkih prijelaza
- kulturno se vladati i prolaziti ulicama
- pristojno upitati prolaznike za eventualnu pomoć
- voditi računa o predviđenom vremenu
- vođa ima učiteljičin broj mobitela – zvati u slučaju hitnosti
- zabaviti se, puno naučiti i prijateljski pomagati unutar grupe.

Terenska nastava, osmišljena kao terensko istraživanje, traje dva školska sata, a predviđeno vrijeme za završetak terenskog obilaska je 75 minuta. Trg Ivana Koblera je početna i završna točka terenskog rada.

Svaka grupa dobiva na korištenje jedan školski tablet, radni listić s uputama i zadacima te mapu grada Rijeke (mapu je moguće dobiti u Info centru Turističke zajednice grada Rijeke). Tablet već treba biti spojen na besplatnu riječku bežičnu internetsku mrežu, čiji signal pokriva većinu istraživačkog puta. Učitelj provjerava ima li svaka grupa tvrdu podlogu za pisanje i barem dvije kemijske olovke. Zatim upućuje grupe na početak i pažljivo čitanje radnih listića. Radni listići sadrže smjereve kretanja, opise i pojašnjenja, fotografije i zadatke. Na početku svakog listića je nekoliko fotografija s detaljima koje grupe trebaju uočiti tijekom čitavog puta.

Teme i trase kretanja su sljedeće:

1. grupa: Riječki Stari grad (Koblerov trg – Marulićeva ulica – Trg Riječke rezolucije – Trg 128. brigade HV – Stube Crvenog križa – Supilova ulica – Sloginkula – Hektorovićeua ulica – Pod kaštelom – Grivica – Šporerova ulica – Pul Vele crikve – Užarska ulica – Mljekarski trg – Ulica Janeza Trdine – Pavlinski trg – Trg sv. Barbare – Ulica Stjepana Konzula Istranina – Trg Matije Vlačića Flaciusa – Ulica Antuna Dalmatina – Užarska ulica – Koblerov trg)

4 Republička geodetska uprava, *Pravilnik o načinu označavanja imena naselja, ulica i trgova te o obilježavanju zgrada brojevima*, (Zagreb: 1989) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1990_02_4_39.html; Državna geodetska uprava, *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu označavanja imena naselja, ulica i trgova te o obilježavanju zgrada brojevima*, (Zagreb, 2011) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_08_91_1948.html

5 Mogući zadatci uz izvore su: Izdvoji tri najvažnija pravila o pločama s nazivima ulica i trgova. Što misliš, zašto se ploče postavljaju na visinu od 3 metra? Na slici su stari kućni brojevi u Rijeci. Izdvoji dva koja ti se najviše sviđaju. Objasni svoj izbor.

2. grupa: Korzo i oko njega (Koblerov trg – Korzo – Starčevićeva ulica – Pavlinski trg – Jelačićev trg – Vitezovićeva ulica – Agatićeva ulica – Fiumara – Scarpina ulica – Adamićeva ulica – Ulica Ignacia Henckea – Bazarigov prolaz – Korzo – Trg Republike Hrvatske – Kružna ulica – Jadranski trg – Korzo – Koblerov trg)
3. grupa: Riva i luka (Koblerov trg – Korzo – Bazarigov prolaz – Ulica Ignacia Henckea – Riva boduli – Porto Baroš – Riječki lukobran – Riva boduli – Gat Karoline Riječke – Adamićev gat – Istarsko pristanište – Riva – Trg Žabica – Riva – Trg 111. brigade HV – Trg Republike Hrvatske – Korzo – Koblerov trg)
4. grupa: Riječke škole (Koblerov trg – Medulićeva ulica – Grivica – Šporerova ulica – Pul Vele Crikve – Klobučarićev trg – Ulica žrtva fašizma – Ulica Rade Šupića – Šetalište Andrije Kačića Miošića – Ulica podhumskih žrtava – Delta – Most hrvatskih branitelja – Fiumara – Jelačićev trg – Starčevićeva ulica – Korzo – Jadranski trg – Barčićeva ulica – Dolac – Ulica Rudolfa Strohala – Ulica Frana Kurelca – Supilova ulica – Ulica Šime Ljubića – Marulićeva ulica – Koblerov trg).

Grupe slijede upute, uočavaju pojedinosti, pronalaze natpise, spomen – ploče, pretražuju temeljne podatke o osobama čija imena nose ulice, trgovi, gatovi i škole. Osim osnovne teme, radni listovi informiraju učenike i o ostalim važnim kulturno-povijesnim građevinama i mjestima na njihovom putu.

Po završetku rada i povratku svih grupa na Trg Ivana Koblera učitelj prikuplja radne listiće i tablete te kratko razgovara s učenicima o dojmovima.

Posljednji nastavni sat održava se u školi. Na početku učitelj iznosi nekoliko svojih dojmova i zapažanja o tijeku terenskog istraživanja. Slijede kratka izvješća vođa grupa o timskoj suradnji, jasnoći uputa, možebitnim teškoćama i sl. Grupe zatim dogovorno pišu odgovore na dva pitanja:

- *Zašto su važna imena ulica, trgova, gatova i škola?*
- *Koje su vlasti u Rijeci naročito mijenjale imena? Zašto?*

Slijedi čitanje odgovora i razgovor koji moderira učitelj.

Učitelj zatim daje svakoj grupi ispravljene i vrednovane radne listiće. Grupe analiziraju svoje rezultate te traže pojašnjenja ukoliko je potrebno.

Slijedi preraspodjela članova grupa na način da u svakoj grupi bude barem jedan učenik iz svake terenske grupe. Nove grupe zajednički rješavaju kviz na jednom tabletu. Kviz je izrađen u aplikaciji MS Forms, a predloženo vrijeme za rješavanje je 10 minuta. Kviz ima 24 pitanja (točno – netočno, višestruki izbor, upisivanje kratkog odgovora). Osim tekstualnih pitanja, sadrži i pitanja prepoznavanja građevina, spomenika i nekih detalja koje su učenici vidjeli tijekom terenskog rada. Nakon što sve grupe riješe kviz, slijedi frontalna analiza odgovora.

Završna aktivnost jest samovrjednovanje putem upitnika izrađenog ponovo u aplikaciji MS Forms. Učenici individualno pomoću tableta odgovaraju na osam pitanja te tako daju povratnu informaciju učitelju o usvojenosti planiranih ishoda, zanimljivosti i korisnosti teme te stavu učenika o vlastitom radu. Učenici upitnik rješavaju anonimno. Ukoliko ne bude dovoljno vremena za rješavanje upitnika, učenici upitnik mogu riješiti kod kuće prije sljedećeg sata Povijest na kojem će učitelj iznijeti kratku sintezu samovrjednovanje.

Gradska toponimija nije monumentalna i dominantna poput spomenika, muzeja i memorijalnih centara. No njezin utjecaj na identitet stanovnika grada je dublji, snažniji i dugotrajniji. Zavičajna povijest koju poučavamo trebala bi učenicima omogućiti lakši put u izgradnji vlastitog identiteta, obnoviti i osuvremeniti uspomene na ljude, zbivanja i događaje bez obzira na oblike vlasti i ideologije. Konkretno, valja potaknuti učenike na kritičko promišljanje o pojedinim aspektima riječkog mentaliteta i čuvenoj riječkoj multikulturalnosti, koji se mogu sagledavati kao prednost i kao problem. To bi trebalo pomoći učeniku u razumijevanju činjenice kako je njegova baka, iako se nikada nije preselila, živjela u tri različite ulice, Kapucinskoj ulici, Ulici Đure Đakovića i u Ciottinoj ulici.

Prilog

Radni listić za 1. grupu: Riječki stari grad

Napomena: Sve fotografije snimile su autorice.

Promjene imena riječkih ulica, trgova, gatova i škola u 20. stoljeću – terensko istraživanje

GRUPA 1 – STARI GRAD

_____/45

bodova

START: TRG IVANA KOBLERA

VOĐA GRUPE: _____

ČLANOVI GRUPE: _____

OPREMA: tablet, tvrda podloga za pisanje, kemijska olovka, mapa grada Rijeke

VRIJEME: **75 MINUTA**

PAŽLJIVO PROČITAJTE!

- ovaj listić sadrži točne upute kamo trebate ići te kratke tekstove koji će vam pomoći pri rješavanju zadataka

- pripazite da **jedan član čita listić** dok ostali slušaju, kasnije se možete zamijeniti
- mnoga rješenja naći ćete na web stranici **Porijeklo naziva ulica grada Rijeke**
- stalno pazite na **vrijeme**, a ukoliko primijetite da nećete stići, zanemarite daljnje upute i krenite natrag prema Koblerovom trgu s kojeg ste krenuli
- pazite na promet, pažljivo prelazite pješačke prijelaze, **ne trčite i ne jurite**
- kada se zaustavite, činite to složno, svi zajedno – **vodite računa da ste ekipa**
- zaustavljajte se na mjestima gdje nema prometa i gdje ne smetate prolaznicima
- stalno vodite računa o **kulturnom ponašanju** i komunikaciji s ljudima i prometom
- u slučaju problema nazovite učiteljicu na broj xy

**Vaša tema je Stari grad, najstariji dio našeg grada
koji je nekoć bio okružen zidinama.**

Započnite svoje istraživanje, zabavite se, lijepo surađujte! Sretno!

Upišite vrijeme polaska: _____

Upišite vrijeme kad se najkasnije trebate vratiti: _____

Nalazite se na Trgu Ivana Koblara. Ivan (Giovanni) Kobler bio je hrvatski pravnik i povjesničar. Rođen je u jednoj kući na ovom trgu. Pronađite ju, na njoj je spomen ploča. Između ostalog, bio je riječki zastupnik u Ugarskom saboru u Pešti i predsjednik banskog stola u Zagrebu u periodu od 1861. do 1866. godine. Nakon povratka u rodni grad posvetio se proučavanju njegove povijesti. Ovdje vidite veliku fontanu koja je podignuta povodom 150-te godišnjice Tvornice papira. Na njoj je stari kolo-drob za papir (dva mlinska kamena).

Pronađite ploču s povijesnim nazivima Trga Ivana Koblara. Riješite zadatak.

1. zadatak

Što vam govore nazivi Piazza (dei) Frutti i Piazza delle Erbe?

Okrenite se po Trgu Ivana Koblera i pronađite Ulicu (Trg) Šišmiš. Ime ove ulice je svakako zanimljivo. Naziv Ulica Šišmiš može se pronaći u registrima popisa riječkih ulica koji je napravljen još 1950.

Slika 1. Reljef u Ulici Šišmiš

2. zadatak

Pronađite na web stranici grada Rijeke – Porijeklo naziva ulica grada Rijeke po čemu je Ulica/Trg dobio ime.

Okrenite se prema zapadu (stube uz robnu kuću Korzo). Krenite prema stubama. Zastanite uz ploču s povijesnim nazivima ulice. Ulica Marka Marulića nekada se zvala Kuntrada sv. Sebastijana prema kapeli iz 13. stoljeća koja se ovdje i danas nalazi.

3. zadatak

Kako se ova ulica nazivala od 1910. do 1954.?

Krenite kroz pasaž Marulićevom ulicom. Prolazite kroz Primorski park. Spustite se lijevo niz stepenice. Nastavite šetnju uz dominikanski samostan i crkvu Svetog Jeronima do Trga Riječke rezolucije. Riječka rezolucija je dokument hrvatskih oporbenih zastupnika o osnovnim smjernicama hrvatske politike donesen u Rijeci, 3. listopada 1905. Predviđala je suradnju s mađarskom oporbom – učili ste u 7. razredu.

4. zadatak

Pronađite na web stranici grada Rijeke – Porijeklo naziva ulica grada Rijeke raniji naziv Trga Riječke rezolucije.

Koliko godina je prošlo od donošenja Riječke rezolucije? _____

Nastavite dalje prema zapadu. Izlazite na trg koji je dobio ime po jednoj brigadi Hrvatske vojske iz Domovinskog rata. Brigadu su uglavnom činili branitelji iz Rijeke i Primorja, a nosila je i ime sv. Vida.

Slika 2. ????

5. zadatak

Kako se zove brigada po kojoj je nazvan trg na kojem se nalazite?

Pronađite na web stranici grada Rijeke – Porijeklo naziva ulica grada Rijeke

Kad je i tko imenovao ovaj trg?

U kojim vojno-redarstvenim operacijama je brigada sudjelovala?

Okrenite se prema jednim od najpoznatijih riječkih stepenica. Odlukom Gradskog vijeća Grada Rijeke u svibnju 2016., a povodom obilježavanja 135 godina Crvenog križa u Rijeci, nazvane su Stube Crvenog križa. Popnite se stepenicama do vrha.

6. zadatak

Prisjetite se tko je osnivač Crvenog križa? Pomoć – Švicarac!

Kako se zove hotel uz koji ste prošli? _____

Fotografirajte se na vrhu riječkih stepenica.

Na vrhu stepenica oprezno prijedite cestu. Idite uzbrdo Supilovom ulicom desnom stranom. Hodate uz nekadašnji zapadni bedem grada.

Nasuprot su dvije od četiri gimnazije u Rijeci. Možda i vi budete njihovi učenici 😊. To su Prva riječka hrvatska gimnazija i Gimnazija Andrije Mohorovičića. Prva riječka hrvatska gimnazija osnovana je 1627. Andrija Mohorovičić rođen je u Voloskom, a bio je svjetski poznat znanstvenik s vrijednim postignućima iz seizmologije.

Slika 3. Zgrada PRHG i GAM-a

7. zadatak

Pronađite na web stranici grada Rijeke – Porijeklo naziva ulica grada Rijeke. Tko je bio Frano Supilo?

Koje je riječke novine 1900. utemeljio Supilo?

Koji je bio raniji naziv ulice?

Istražite na Internetu. Napišite ime i prezime tri slavne osobe koje su bili učenici ili nastavnici riječke gimnazije.

Ispred Vas je i jedna velebna zgrada.

Koja je to zgrada? →

_____ palača

Slika 4. Zgrada PPMHP

Pri vrhu Supilove skrenite desno u Ulicu Slogin-kula. Nastavite dalje prema Ulici Petra Hektorovića. PAZITE PROMET.

8. zadatak

Prošli ste Marulićevom i sad Hektorovićevom ulicom.
Zaokružite dva pojma vezana uz Hektorovića i Marulića.

GLUMAC PJESNIK

OTAC HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI DUNDO MAROJE

Prijedite sjevernom stranom preko parkirališta Gomila prema ulici Pod Kaštelom. Naziv Gomila nije do kraja razjašnjen, no vjerojatno se radi o nekad vrlo gusto zbijenim kućama siromašnijih Riječana.

Kaštel je bio zdanje iz kojeg su kapetani, carevi namjesnici, upravljali gradom. Nakon potresa 1750. u njemu više nisu riječki kapetani, već samo vojarna i zatvor. Početkom 20. stoljeća stari je kaštel srušen. Na njegovom mjestu podignuta je Sudbena palača, danas zgrada Općinskog suda i zatvora.

Ulaskom u ulicu Pod Kaštelom pronađite ploču s povijesnim nazivima. Zapravo, ima priličan broj ploča ovdje, zar ne?

9. zadatak

Slika 5. Casa San Vito

Koliko ima ploča s nazivom Pod Kaštelom?

Kroz povijest ulica Pod Kaštelom je mijenjala nazive od pjace do kale. Pronađite na Internetu značenje riječi pjaca i kala.

Vidite li ružičastu kuću. Kako se zove?

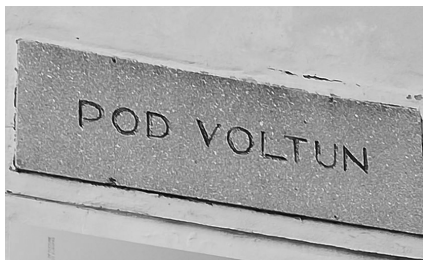
Krenite dalje prema istoku i stepenicama. Spustite se niz stepenice. Ugledali ste riječku katedralu odnosno crkvu sv. Vida, zaštitnika grada Rijeke. Nalazite se na trgu Grivica. U 17. i 18. stoljeću ovdje je bilo isusovačko školsko i sveučilišno središte Rijeke. Uz crkvu sv. Vida podignute su tri ustanove: gimnazija, Kolegij i sjemenište.

10. zadatak

Uz pomoć ploče s povijesnim nazivima trga napišite nekadašnje nazive trga Grivica?

Na trgu se nalazi sjedište jedne vjerske zajednice. Koje?

Fotografirajte se ispred crkve Svetog Vida.

Slika 6. Pod Voltun

Okrenite se oko sebe i pronađite ploču prikazanu na fotografiji.

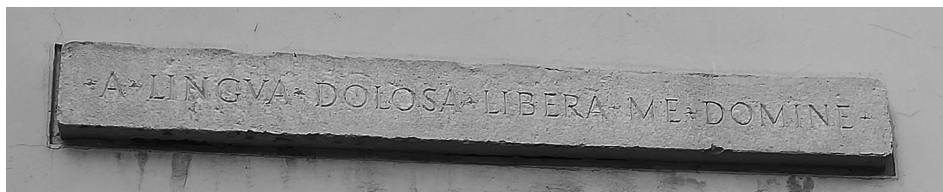
Pod voltun je uličica koja je nekada spajala Grivicu s Gomilom. Nekada je na izlazu pred Gomilom bila volta koja danas više ne postoji.

Na nju podsjeća samo ime. Volte više nema, ali naziv je ostao.

11. zadatak

Što mislite kako je izgledala volta? Nacrtajte.

Krenite od crkve svetog Vida lijevo nizbrdo prema OŠ Nikola Tesla. Nekada je to bila Ulica Torquatto Tasso, a od 1955. nosi naziv Ulica Đure Šporera, hrvatskog književnika i liječnika. Hodajući ulicom Đure Šporera pronađite natpis koji se nalazi ugrađen u zgradu Građevno-projektne zavoda.

Slika 7. Natpis iznad vrata u Ulici Đure Šporera (prijevod: Sačuvaj me, Gospode, od himbena jezika)

Kakav je to himben jezik? Može se reći i prijetvoran, dvoličan, neiskren... Znači li to da su neki davni Riječani patili zbog ogovaranja, podmetanja, spletkarenja? I da su nanosili toliku štetu da je trebalo napisati upozorenje tako da bude svima vidljivo? Ne znamo, no vi niste himbeni pa se lijepo slažete i radite zajedno.

Prolazite pokraj OŠ Nikola Tesla i velikog Trga Ivana Klobučarića. Nekada je ovuda tekao potok Lešnjak. Došli ste do „kosog“ tornja. To je srednjovjekovni zvonik crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije, srednjovjekovne riječke zborne crkve. Zastanite i pronađite ploču s povijesnim nazivima ovog trga.

12. zadatak

Kako se zove trg?

Nekad je ovo bio dio Užarske ulice. Što je užarstvo?

Krenite desno Užarskom ulicom. Užarska ulica spominje se u Popisu ulica grada Rijeke iz 1950. Na broju 12 nalazi se trgovina nazvana po jednom poznatom riječkom brendu.

13. zadatak

Kako se trgovina zove?

Krenite dalje prema Mljekarskom trgu koji je dobio ime u znak uspomene na grobničke i kastavske žene koje su donosile mliječne proizvode u Rijeku. U njihovu čast na trg je postavljen kip Mlikarica.

Slika 8. Kip Mlikarica

14. zadatak

Pronađite na web stranici grada Rijeke – Porijeklo naziva ulica grada Rijeke.

Tko je autor kipa Mlikarica?

Pomoću ploče s povijesnim nazivima napišite naziv Mljekarskog trga od 1930. do 1949.

Istražite na internetu. Koja je važnost obitelji Benzoni za Rijeku?

Fotografirajte se s kipom Mlikarica.

Sad pođite prema jugu ulicom Sokol-kula do poprečne Ulice Janeza Trdine. Trdina je bio porijeklom Slovenac i profesor riječke gimnazije. Pronađite ploču s povijesnim nazivima ove ulice.

15. zadatak

Istražite na internetu. Kako se u prošlosti nazivala Sokol kula? Zaokružite točan odgovor.

CALLE DEL VOLTO ULICA SIMONETTI
VIA DEL CASTELLO ULICA SAN STEFANO

Od koje godine ulica nosi naziv Janeza Trdine? _____

Krenite dalje prema istoku i lijepom trgu. Okrenite se oko sebe. Ima svega za vidjeti i istražiti, zar ne? Dakle, trg je nastao u 19. stoljeću kad je srušena crkva Sveta tri Kralja. Na trg je nekada bio usmjeren i Pavlinski samostan u čijem su grbu dva lava. Zato je ovdášnji kafić dugo bio poznat pod imenom „Dva lava“. Trg je dobio današnji izgled u svibnju 2017. Imate i ploču s povijesnim nazivima koja će vam svakako trebati.

16. zadatak

Na kojem trgu se trenutno nalazite? _____

Od koje godine trg nosi današnji naziv? _____

Prevedite naziv Piazza dei SS. Tre Re.

Na trgu se nalaze dva neobična predmeta koje vidite na fotografijama:

Slika 9. Spremnici za otpad
na Pavlinskom trgu

Slika10. Brodić na Pavlinskom trgu

Koji se riječki motivi nalaze na spremnicima za otpad?

Kako se zove skulptura koju vidite? _____

Tko je autor projekta? Složite od ponuđenih slogova.

I Č IĆ VO RA JO DO _____

Tko je skulpturu „opituro“? _____

Vratite se u Ulicu Janeza Trdine. Idite ravno sve do Trga Svete Barbare. Prolazite pokraj Second hand shopa. Na ulazu na Trg Svete Barbare pokraj trgovine s dječjom odjećom skrenite desno u Ulicu Stjepana Konzula Istranina, hrvatskog književnika, prevoditelja i protestantskog propovjednika.

17. zadatak

Pronađite na web stranici grada Rijeke – Porijeklo naziva ulica grada Rijeke:

Po kome je Trg Svete Barbare dobio ime? _____

Trg Svete Barbare nekada je bio dio Ulice Janeza Trdine. Koje godine je imenovan u Trg Svete Barbare?

Ulica Stjepana Konzula Istranina ranije se nazivala _____.

Idite ravno i nakon nekoliko koraka stižete do Trga Matije Vlačića Flaciusa popularno zvanog Čajni trg. Matija Vlačić hrvatski je protestantski teolog, povjesničar i lingvist. Njegovo djelo *Ključ Svetog pisma* u 16. stoljeću najglasovitiji je biblijski leksikon.

Slika 11. Mural na Čajnom trgu

18. zadatak

Istražite na Internetu. U kojem je gradu rođen Matija Vlačić? _____

Okrenite se po Trgu Matije Vlačića i pronadite mural prikazan na fotografiji gore. Zna li naziv murala? Ukoliko ne znate, pitajte prolaznike ili sveznajući internet.

Fotografirajte se ispred murala.

Krenite ravno. Ušli ste u malu uličicu Antuna Dalmatina koja se spominje u Popisu ulica grada Rijeke iz 1950. Raniji naziv ulice bio je Calle della Rovere. Antun Dalmatin bio je hrvatski protestantski pisac i prevoditelj. Za hrvatsku kulturu značajan je njegov prijevod Novog zavjeta.

Dva koraka naprijed i ponovo ste u Užarskoj ulici. Na broju 26 nalazi se vrlo važna institucija, a to je Konzervatorski odjel. Krenite dalje. Dolazite do kraja Užarske ulice. Pogledate li oko sebe ugledati ćete ploču.

Slika 12. Ploča Ulica Andrije Medulića

19. zadatak

Što je zajedničko Stjepanu Konzulu Istraninu, Matiji Vlačiću Flaciusu i Antunu Dalmatinu?

Istražite. Zašto je važan Konzervatorski odjel?

Pronađite na web stranici grada Rijeke – Porijeklo naziva ulica grada Rijeke. Koji gradovi su povezani s rođenjem i smrću Andrije Medulića?

Ulica Andrije Medulića nekada se je zvala Calle Ca d'Oro prema nazivu zgrade koja se ovdje nalazila (Zlatna palača). U kojem razdoblju?

Gotovo! Pred vama je početna točka današnje avanture – Koblerov trg. Ako imate vremena, provjerite i dopunite svoje odgovore.

Na ovom natjecanju nije najvažnije koliko ćete bodova osvojiti. Najvažnija je voljeti i poštivati svoj zavičaj, a to je moguće samo ako ga dobro poznajete. Nadamo se da ćete odsad, hodajući svojim mjestom i drugim gradovima, imati širom otvorene oči i uzdignutu glavu. Samo tako ćete zamijetiti sve ljepote i čuda koja su ljudi stvarali stoljećima i tisućljećima. Svo to bogatstvo sada je na našoj brizi. Sad pronađite učiteljicu i predajte joj ovaj listić.

Čestitke na uspješnom vremensko-prostornom putovanju našim gradom!

**Dica moja draga,
a ča tuliko pohajate?
Ča ne bite morali bit
va škole?**

Slika 13. Kip Mlikarica

Odgovori:

1. Prodavalo se voće i povrće – tržnica
2. Prema političkoj opozicijskoj stranci čiji su se članovi sastajali noću te su ih protivnici nazivali I pipistrelli (Stranka šišmiša)
3. Calle San Sebastiano, Ulica – Via Marka Marulića
4. Trg Municipio, 116 godina
5. 128 brigada; 24. veljače 2005./ Rješenje gradskog vijeća Grada Rijeke; Bljesak i Oluja
6. Henry Dunant; Bonavia
7. Hrvatski političar i publicist; Novi list; Via XXX Ottobre; Marijan Derenčin, Ivan Dežman, Matko Laginja, Eugen Kvaternik, Andrija Mohorovičić, Antun i Ivan Mažuranić, Ivan Zajc, Gašpar Kombol, Rudolf Strohal, Ivan Milčetić; Guvernerova palača i PPMHP
8. Otac hrvatske književnosti, pjesnik
9. Tri; kala – uska ulica; pjaca-tržnica; Casa San Vito
10. Trg Svetog Vida/Piazza S. Vito, Piazzetta S. Vito; Islamska zajednica u Hrvatskoj, Odbor islamske zajednice Rijeke
11. Nacrtati voltu
12. Pul Vele Crikve; stari zanat u tom dijelu grada
13. Šta da?
14. Belizar Bahorić; Piazzetta dei Benzoni; Obitelj Benzoni bila je plemićka obitelj čiji su pripadnici obitelji bili vrlo ugledni i aktivni u javnim i crkvenim krugovima. Na današnjoj adresi Grivica 6, na trgu ispred crkve sv. Vida je velika kuća koja je nekad pripadala plemićkoj obitelji Benzoni.
15. Ulica Simonetti; 1955.

16. Pavlinskom trgu; 1996.; Trg Sveta tri kralja; bod Galeb i Gradski toranj; Dobro more 2; Vojo Radojičić, S. Butković
17. Po istoimenoj crkvi koja se spominje u 15. stoljeću; 20. svibnja 1996.; Calle dei Rettori;
18. U Istri; Plava šuma
19. Bili su protestanti; zaštita kulturnih dobara; Nadin ili Zadar te Venecija; 1928. do 1948.

Literatura:

- Državna geodetska uprava. *Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o načinu označavanja imena naselja, ulica i trgova te o obilježavanju zgrada brojevima*. Zagreb: 2011. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_08_91_1948.html
- Moranjak, Zlatko i Burburan, Feruccio. *Ulicama riječkim lutam*. Rijeka: Exsto Rijeka – Institut za Fiumanologiju, 2017.
- Porijeklo naziva ulica grada Rijeke. <https://e-usluge3.rijeka.hr/apex/f?p=120:1> (posjet 26.8.2021.)
- Republička geodetska uprava. *Pravilnik o načinu označavanja imena naselja, ulica i trgova te o obilježavanju zgrada brojevima*. Zagreb: 1989. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1990_02_4_39.html
- Superina, Massimo. *Stradario di Fiume*. Roma: Societa di Studi Fiumani, 2015.

SUMMARY

THE TIDES OF RIJEKA: THE NAMES OF SQUARES, STREETS, PIERS AND SCHOOLS IN THE 20TH CENTURY IN THE CITY OF RIJEKA

Today, the city of Rijeka is known as an example of a tolerant multicultural environment, although these characteristics still need to be worked on. But the turbulent history of Rijeka in the 20th century is actually an example of the opposite – how different authorities, regimes and systems turned Rijeka into a city-case. In the first half of the 20th century, pro-Italian and Italian authorities tried to convince the people of Rijeka that the only valuable political and cultural sign was that of Italian nationality. A complete and sudden turn in the interpretation of Rijeka's identity was made by the Yugoslav authorities after the Second World War. And, finally, in contemporary Croatia, through much less turbulent changes, Rijeka starts building a new identity close to what was said in the first sentence.

This process can be clearly observed through the changes in the name of the city toponymy: how decrees, decisions and administrative decisions overnight erase persons, historical events and names, replacing them with other persons, events and names, then with the new ones, and so on. City toponymy thus directly and comprehensively affects the construction and the deconstruction of the culture of remembrance. In

order to somehow stop this process and bring back some of the lost identities, as part of the European Capital of Culture (ECC) 2020 project, plates with the historical names of individual streets and squares were placed along with the current ones in the centre of Rijeka.

Teaching about the historical changes that took place in and around the city of Rijeka during the 20th century is not a simple task. Therefore, carefully designed and organized field lessons are a good way for students to gain knowledge and understanding in an interesting way. Therefore, the inclusion of an optional topic in the eighth grade History curriculum entitled “The tides of Rijeka: changes in the names of streets, squares, piers and schools” will be a contribution to students’ knowledge about the past of their own city and a piece in the mosaic of their identity.

The first lesson is planned as an introduction to the history of the city of Rijeka and preparation for the field lesson, the second and the third are the field lessons themselves, and the fourth lesson is dedicated to analysis, evaluation and self-evaluation. During the field lesson, students divided in groups walk around the wider area of the centre of Rijeka: The worksheets give them directions for moving around and short descriptions. They also use the Internet and the map of the city centre. Solving task after task, they observe details, find inscriptions and memorial plaques, they search for basic information about the people, events and traditions that gave their names to streets, squares, piers and schools. The field lesson is followed by a short report on teamwork, clarity of instructions and difficulties they had during the process. The central part of the fourth lesson is finding the answer to these two questions:

- Why are the names of streets, squares, piers and schools important?
- Which authorities, in Rijeka in particular, changed their names? Why?

In this way, students are encouraged to think critically about certain aspects of the Rijeka mentality and the famous Rijeka multiculturalism, which can be seen as both an advantage and an issue.

Key words: culture of remembrance, city toponymy, national history, the city of Rijeka